

YU ISSN 0027-8084

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

XXV/4—5

**БЕОГРАД
1982.**

ПОВОДОМ НЕКИХ СПОРНИХ ЈЕЗИЧКИХ ПИТАЊА У „ЕНЦИКЛОПЕДИЈИ ЈУГОСЛАВИЈЕ“

Редакција Енциклопедије Југославије за СР Србију позвала је неколико стручних консултаната, тражећи савет какав став да заузме у неким спорним питањима, добрим делом језичким (од лингвиста сербокroatиста позвали су неким случајем мене, иако нисам сарадник ЕЈ). Шта им се могло одговорити?

Пре свега, да је потпуно неприхватљива формулација у предговору посвећена српскохрватским издањима, која је, на жалост, већ одштампана у првом латиничком тому, а прети понављањем у даљим томовима и издањима; она гласи (подвлачење је моје):

„Друго издање објављује се у шест садржајно идентичних и равноправних издања: латиничко и ћирилично на *хрватскоме или српскоме*, односно *хрватскоме књижевном језику* (за прилоге из СР Хрватске), на *српскохрватскоме* (за прилоге из СР Србије), на *српскохрватскоме односно хрваткосрпском ијекавског изговора* (за прилоге из СР Босне и Херцеговине) и на *српскохрватскоме ијекавског изговора* (за прилоге из СР Црне Горе); затим на македонском, словенском, албанском и мађарском језику у по десет свезака, док ће једанаести (допунски) свезак приказати битне промјене настале у међувремену.“

Слично и у *упутима читатељима* (стр. XXIV—XXV):

(...) „У наслову *натукница* код којих се јавља дублета, на првом мјесту, тј. у положају *абecedно носиве ријечи*, долази термин *убичајен у хрватском или српском* а у загради се наводи *српскохрватска* *иначица*. Са *српскохрватске варијанте* упућује се на *хрватски или српски* дублетни облик. Варијантни облици *задржавају се*:

ради лакшег *сналажења*, тј. веће информативности *енциклопедије*, посебно на оним подручјима гдје су у употреби *називи из обију варијаната* (СР Босна и Херцеговина);

ради *успостављања лексичке везе између наслова јединице и текста*: у латиничком издању објављују се и текстови писани на *српскохрватском*, а то тражи *увођење српскохрватске дублете* у заградама; и обрнуто: у ћириличком издању објављују се и тек-

стови писани на *хрватском језичном стандарду*, што претпоставља увођење *хрватске иначице* у заградама.

(...) Антропоними се доносе у изворном облику. У углатим заградама наводи се фонетска транскрипција; у овом издању примијењен је модифицирани облик међународног фонетског писма (ИПА).

Географски називи (топоними) доносе се у облику уобичајеном у *хрватском* односно *српскохрватском* језичном стандарду. У неким случајевима доносе се у заградама и називи на језицима народа и народности СФРЈ. (...)

(...) С изворног облика упућује се на *хрватски* односно *српскохрватски* само онда кад је изворни облик, због абецедног слиједа, удаљен од *српскохрватског* односно *хрватског* или *српског*, или ако је под другим словом. (...)

(...) Ако се страна ријеч разликује од изговора у *хрватском* књижевном језику, тада се иза абецедарске јединице доноси фонетска транскрипција у углатим заградама.“

Ове формулације не само да делују гротесно и асоцирају на некакву вавилонску кулу републичких језика, него из њих излази потпуно нетачна представа — да под именом *српскохрватски језик* подразумевамо само онај вид нашег језика (књижевног, стандардног) који преовлађује у култури СР Србије. За нас су све четири верзије које се помињу под разним називима писане српскохрватским језиком. Само у том, широком и општем значењу термин „српскохрватски језик“ (понекад допуњен истозначном варијантом „хрваткосрпски“) употребљава се у језичкој култури и јавном животу у СР Србији, и у том је значењу употребљен и у републичком уставу. Управо зато да се не би доводило у сумњу широко и опште значење имена нашег језика и одричемо се краћег имена „српски језик“, служећи се двочланим термином „српскохрватски“. Таквог погледа на језик држимо се у уверењу да је то у интересу свих народа нашег језичког подручја, и, посебно, свесни тога да једино такав однос према нашем језику осигурава нужно језичко јединство српског народа (и не само српског).

Ова крштавања и прекрштавања нашег језика и његових варијаната и видова остављају наш језик, као целину, без имена и присвајају термине који се употребљавају у стручној литератури као његова општа имена („српскохрватски“, „хрватски или српски“) за именовање варијаната, стварајући утисак да се издање ЕЈ које се намењује народима четирију наших република објављује на неколико језика.

Где се у заједничком редакцијском тексту помиње наш језик као целина, нормално га је именовати као *српскохрватски* (зато што се у свету углавном тако зове и зато што је природни склоп

сложеница прво краћи па дужи део), а ако инсистирају друге редакције, додати *односно хрватско српски* (или сл. у том духу). Његове варијанте треба именовати тако, као *варијанте*, или описно, али не као *језике* (бар не у заједничком издању).

Потпуно је пак непотребно у предговору прецизирати каквим ће видом нашег језика бити написани текстови из појединих републичких редакција. Довољно је напоменути да се (у погледу књижевног изговора, варијаната и других разлика) задржавају неизмењени текстови како су их поднеле поједине редакције (при чему би нормално било да се поштује књижевнојезички израз ауторâ), а само се наслови уједначају ради логичног низања по алфабетском реду.

Што се тиче редакције за СР Србију, нормално ће текстови које она припреми имати источна варијантна обележја, али не треба спроводити никакву чистку ако неки аутор употреби и реч више својствену западној (хрватској) варијанти. Ако је неком ангажованом аутору ближе да напише свој прилог ијекавицом, то не треба екавизирати; није ништа ненормално ако део текста који се припремају у редакцији СР Србије буде написан ијекавицом.

*

Кажу да је аргуменат за таква именовања језика у нултом табаку ЕЈ био позивање на слично срочен самоуправни договор, потписан из свих република. А с тиме онда иде и још озбиљније питање: како се могао потписати договор (који обавезује и на озбиљна улагања) са таквим формулацијама; и посебно у СР Србији, у њених пет установа (београдских и новосадских) са довољно научних радника сербокroatиста да свака може образovati докторску комисију или редакцију научног часописа за српскохрватски језик: како су се могле потписати такве формулације а да се претходно не нађу на дневном реду у тим установама, да се ниједној од њих (ако већ не свима заједно) не постави питање може ли се то потписивати.

Одричан одговор јасан је сам по себи, а право је питање — ко је био дужан да спречи давање таквих потписа, и ко ће то бити дужан убудуће, да се — ланчаним позивањем на преседане — и даље не стављамо пред свршен чин.

Неизбежно се намеће помисао на „Савет за српскохрватски језик“ (пројектован као отеловљење самоупратног договора за интересованих установа), за који ових дана (јуни 1982. г.) још није јасно хоће ли се прогласити основаним, али је јасно да неће бити основан на нормалан начин; „на нормалан начин“ — то значи у сагласности, и то пре свега у међусобној сагласности лингви-

ста и установа којима је изучавање и обрада српскохрватског језика задатак и позив.

Да је, дакле, нормално основан, Савет за српскохрватски језик — или било који савет, форум, клуб задужен за тај предмет — дуговао би апел на позване и утицајне у другим републикама да чувамо постојећи степен језичког јединства, а у самој републици Србији не само да апелује него и да спречава (обавезујући учеснике договора) сваки корак који томе наноси штету, у што спада и промовисање оне сметене полиглотије у нултом табаку ЕЈ. Био би дужан — колико би умео, доспео и успео — и још доста, на пример: да тражи бољи положај језика у школској настави; да предочи утицајним новинарским и издавачким кућама како имају право на свој стил али не и на своју посебну језичку норму (правописну, граматичку, лексичку) и да тражи од њих, као од потписника договора, обустављање таквих експеримената; да предлаже одговарајућим телима и службама у другим републикама договорно уклањање језичког нереда какав влада нпр. на географским картама (и то не само на арапском и кинеском простору, о чему говоримо у прошлом и овом броју НЈ), а да од друштва у целини тражи омогућавање таквих договорних корака; да тражи материјално подупирање лингвистичких програма и установа, рецимо најнужнију нормализацију материјалног стања београдског Филолошког факултета; да ставља бране онима који можда већ смишљају нове језичке бисере типа „инокосни пословодни орган“ или „наставник разредне наставе“; и још би се нашло тога.

Колико се у том правцу могло постићи а колико није, ствар је личних оцена, неизбежно неједнако оптимистичних. Свако саветодавно тело вреди онолико колико и знање и мудрост људи који се нађу у њему, а утиче онолико колико га друштво прихвати.

Митар Пешикан